

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Кафедра всесвітньої історії

Збірник матеріалів
Першої науково-практичної міжвузівської конференції
**„Слов’янські народи в історичному
процесі: генезис проблеми”**

(на основі школи „Історії слов’янських народів”)

Керівник – заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент Академії педагогічних і соціальних наук та
Міжнародної слов’янської академії, кандидат історичних наук,
ректор РДГУ, професор *Постоловський Руслан Михайлович*

5 грудня 2006 року

*За науковою редакцією члена-кореспондента,
професора Р.М.Постоловського*

УДК 32
ББК 66.0
П 16

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Редакційна колегія:

Постоловський Р.М. - голова, кандидат історичних наук, професор,
член-кореспондент Міжнародної Слов’янської академії наук, ректор РДГУ

Савчук П.О. - заступник голови, кандидат історичних наук,
Гон М.М. - відповідальний секретар, кандидат політичних наук, доцент, докторант Київського національного університету будівництва і архітектури

Жилюк С.І. - доктор історичних наук, завідувач кафедри політичних наук РДГУ

Шеретюк В.М. - доцент кафедри всесвітньої історії РДГУ
- кандидат історичних наук, декан історико-соціологічного факультету

Рецензенти:

Савчук Б.О. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри Прикарпатського національного педагогічного університету

Троян С.С. - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства РІС КСУ

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ
(протокол № 8 від 30 березня 2007 р.)

РІВНЕ – 2007

раціональність зв'язків між колишніми радянськими республіками. Для збереження своєї оборонної інфраструктури Росії було необхідно укласти військовий союз з іншими учасниками СНД. З цією метою вже в кінці 1991 року в Мінську були підписані угоди про спільні збройні сили і прикордонні війська. Проте незабаром від цих планів довелося відмовитись, і 15 травня 1992 року дев'ять республік на чолі з Росією підписали в Ташкенті Договір про колективну безпеку.

В свою чергу, Україна не підписала угоди про Сили спільного призначення на перехідний період (14 лютого 1992 року, Мінськ), Договору про колективну безпеку (15 травня 1992 року, Ташкент), Статут Співдружності незалежних держав (22 січня 1991 року, Мінськ), а до Договору про створення економічного союзу держав-учасниць СНД (24 вересня 1993 року, Москва) Україна приєдналася як асоційований член. Ці документи передбачали утворення наднаціональних органів, що не відповідало поглядіві України на Співдружність.

Перебравши на себе провідні керівні посади в СНД, Росія форсовано розбудовувала його нормативно-інституціональну структуру, забезпечуючи декларативно-паперову інтеграцію. Проголошуючи пріоритет спільних дій, керівництво РФ, як і більшість інших країн СНД, на практиці орієнтувалося на власні національні інтереси. Сенс, однак, полягає в різниці між ними в можливостях і масштабах впливу на процеси, що відбуваються на пострадянському геополітичному просторі. Саме з цього виходив „Стратегічний курс Росії з державами - учасницями СНД”, затверджений указом Президента Б.Єльцина 14 вересня 1995 р. У ньому сформульовано положення, що „цей регіон насамперед є зоною інтересів Росії”.

Особлива роль Росії в СНД змістила найважливіші акценти в основах функціонування цього об'єднання. Модель взаємовигідного співробітництва в сфері спільних інтересів нових суверенних держав поступово почала замінюватися

іншою моделлю, спрямованою на прискорення інтеграції цих країн. Україна в цих умовах стала ініціатором іншого підходу до функціонування Співдружності з пріоритетом економічного співробітництва та опорою на взаємовигідні двосторонні зв'язки. Чітко виражений негативний підхід більшості країн СНД до прискорення інтеграційного процесу спричинив ідею „різношвидкісної інтеграції”, сформульовану у „Стратегічному курсі Росії”.

В процесі еволюції Співдружність Незалежних Держав фактично розпалась на кілька локальних економічних блоків: ГУУАМ (Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдавія), Центральнo-Азіатське співтовариство (Казахстан, Киргизія, Таджикистан, Узбекистан), Митний союз „п'яти”, зараз Євразійське економічне співтовариство (Білорусія, Казахстан, Киргизія, Росія, Таджикистан), Союзна держава Білорусії і Росії, що свідчить про неієздатність ідеї СНД. Військово-стратегічний простір співдружності також розколовся на дві частини: на Договір про колективну безпеку і ГУУАМ.

Основною причиною такого розкладу сил стала розбіжність поглядів і цілей України і Росії. Якщо Україна бачила в Співдружності спосіб виходу з колишнього Союзу і надавала перевагу економічній співпраці у межах Співдружності, а останнім часом взагалі віддає перевагу двостороннім відносинам, то Росія створювала Співдружність з метою гальмувати розпад СРСР і вбачала в ньому засіб для здійснення політичного контролю на його просторі. Тому абсолютно логічним є прагнення Росії зберегти цей контроль за допомогою створення СЕПу.

Кукурудза А.Р.

АВТОКЕФАЛІЯ ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Друга половина XIX ст. і перша половина XX століття ознаменувалися в Європі низкою конфліктів між державними системами і суспільством, імперіями та націями, що супроводжувалося трансформаціями державно-церковних зв'язків. Два потужних процеси: державного утвердження нових країн та реструктуризації їх церков стали взаємодоповнюваними. Науковці сходяться на думці, що в XIX ст. християнська віра пробуджувала набагато сильніші почуття серед куди численніших мас, ніж у попередньому столітті. Побожність народних мас у час сходження ідеології націоналізму починає пов'язуватися з національно-визвольною боротьбою. Знову набуває гостроти явище автокефалії- незалежності національної Церкви, що має власну незалежну від інших церков вищу і суверенну владу. Особливо гостро цей процес проявився серед слов'янських народів Балкан та Російської імперії. Це було викликано тим, що православне суспільство, до якого входила більшість слов'янських народів у другій половині XIX - першій половині XX ст., було розбите між двома світовими державами – російською і турецькою. В межах Османської держави Константинопольський патріарх володів політичною владою над всіма православними народами імперії, що повинно було сприяти втриманню їх у покорі. Ту ж функцію виконував Священний Синод у Російській імперії, намагаючись остаточно русифікувати поневолені слов'янські народи. Таким чином, для зміцнення імперських структур, поруч державних, з'являються і церковні імперії, які виконують не лише духовну, але й непритаманну Церкві функцію контролю, асиміляції та поневолення. Слов'янські народи Балкан досягли успіху в боротьбі за свою незалежність від осман ще в кінці XIX ст. Український і білоруський народи свою спробу досягти незалежності зроблять пізніше – з революцією в Російській імперії 1917 р. Боротьба за церковну автокефалію народів цих регіонів стала складовою їх ідентифікації, підсилювала та консолідувала нації. Це вписувалося в парадигму розвитку політичної домінанти

Європи: переходу від освіченої монархії до націоналізму, який почався з середини XIX ст. Ця тенденція обумовила крах фанаріотської «великої ідеї» підпорядкованості Константинополю слов'янських народів Османської імперії. На це вплинула західна ідея національного самовизначення, утворивши з багатомільйонного населення імперії клаптикові, локальні держави. Здобувши національну незалежність, православні народи починають змагатися за зміцнення осередків власної державності, і одним із головних завдань перед ними постає здобуття незалежності власних церков. Автокефальні церкви Чорногорії, Сербії, Болгарії, кожна із власним Синодом і патріархом, стають важливими центрами національної ідентичності. За цих умов перераховані країни, не бажаючи втрачати власну ідентичність перед лицем католицизму та намагаючись обмежити впливи православних Москви і Константинополя, знаходили єдиний вихід-розбудова власних автокефальних церков. Прикладом є грецько-болгарське церковне питання 1880-1890рр., яке показує близькість церковної автокефалії до національного розвитку держави. Тоді Росія і Константинополь намагалися обмежити владу Болгарської Церкви межами Болгарського князівства, а не розселенням народу, чого прагнули болгари. В іншому масиві православної спільноти, Російській імперії, через її міць процес боротьби народів за незалежність розпочався пізніше. В Україні поруч зі спробами державного будівництва автокефалію проголосили 1919 р. на державному рівні і 1921 р. вже при радянській владі. Білорусами автокефалія власної православної церкви була проголошена в 1927 р. Прихильники незалежності Церкви вважали, що автокефальний її стан був логічним наслідком закріплення Конституцією СРСР статусу республік із наявністю в них державних інститутів і державної національної політики, від якої залежали ті чи інші адміністративні поділи Церкви, що, природно, ставало умовою автокефалізації. Такий підхід виразно окреслює прагнення за допомогою церковної незалежності відділити народи Білорусі та України від

внутрішньоцерковних проблем всього СРСР та запобігти поглиненню їх ними. Недаремно з чотирьох православних церков 20-х рр. ХХ ст., які окреслювали себе як українські, а це УАПЦ, Всеукраїнська Православна Автокефальна Синодальна Церква (обновленці), Собор Єпископів України та екзархат РПЦ в Україні, - три перші були автокефальними. У зв'язку з посиленням політичної боротьби й зростанням національно-політичної свідомості інтелігенція, як носій модерних ідей національного відродження, та селянство, як консервант національних традицій, все відчутніше реагували на русифікацію. Ними шукалися можливості втілення своїх ідеалів у доступних формах суспільної самоорганізації, проголошених тепер уже радянською владою. Церква національна, уособленням якої була церква автокефальна, уявлялася для них саме тим джерелом оновлення суспільства, яке залишилося незадіяним у результаті «соціалістичної революції» і яке вимагало недержавної ініціативи.

Таким чином, перераховані віхи розвитку слов'янських народів та їх церков у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. наглядно засвідчують одностайність слов'янських народів у загальноєвропейському цивілізаційному питанні про інституційне оформлення автокефалій як природного стану розвитку національних церков у ХХ ст., який підсилювався державним оформленням нових країн. Одним із складових цього явища виступала і реконструкція православ'я, в першу чергу в організаційно-керівній сфері.

Отже, прагнення автокефалії церков органічно доповнили процес здобуття поневоленими слов'янськими народами своєї незалежності. Незалежність церкви розцінювалася ними як невідмінна складова і запорука повноцінного національного будівництва. Разом із цим повалення політичних імперій завдало відчутного удару й по церковних імперіях. Новоутворені церкви одностайно ставали на шлях демократичного церковного керівництва, надаючи перевагу таким механізмам, як відкритість, колегіальність, собороправність.

Постельжук О.П.

РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН: ПОЗИЦІОНУВАННЯ КОНФОРМІСТСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1918-1939 рр.

Українсько-польські стосунки в Другій Речі Посполитій означені міжнаціональними особливостями, а особливо ж тоді, коли йдеться про їх релігійний аспект. Участь угодовців у релігійному протистоянні – річ закономірна, адже питання про існування української церкви в Польщі завжди було для них принциповим.

Досліджуючи проблему українського конформізму, слід враховувати факт релігійних відмінностей. Адже вони були одним із каталізаторів ескалації між владою і угодовцями. Цікавим є той факт, що партії останніх, як на Волині, так і в Галичині, позиціонували себе у питаннях церкви як єдиний політичний блок, що складався з дрібних, а інколи і наддрібних партій.

Та, на відміну від Волині, галичани мали стійку підтримку з боку греко-католицького духовенства, зокрема єпископа Г.Хомишина та частково митрополита А.Шептицького. Більше того, Г.Хомишин сам був лідером Української католицької народної партії (УКНП) та надавав підтримку і іншим структурам, зокрема – Українській народній об'єднаній (УНО) та Українській християнській організації (УХО).

Негативно ставлячись до націоналізму, Г.Хомишин відкрито пропагував пропольський курс. Користуючись значним впливом на очолювану ним партію, популяризуючи

Ворон Олена Петрівна – аспірантка кафедри всевітньої історії РДГУ
Воляннюк Володимир Олександрович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Петлюк Ігор Васильович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Гень Олег Федорович – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ
Бунечко Сергій Миколайович – здобувач кафедри всевітньої історії РДГУ
Долганов Петро Сергійович – магістр історико-соціологічного факультету РДГУ
Філіпчук Ігор Володимирович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Кукурудза Андрій Ростиславович – викладач кафедри всевітньої історії РДГУ
Постельжук Олександр – аспірант кафедри всевітньої історії РДГУ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Постоловський Р.М. СЛОВ'ЯНОЗНАВСТВО В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНИХ ЗНАНЬ	5
Савчук П.О. ВІРОСПОВІДАННЯ ЧЕХІВ ДУБЕНСЬКОГО ПОВІТУ КІНЦЯ ХІХ СТОЛІТТЯ	7
Шеретюк В.М. ДИСИДЕНТСЬКЕ ПИТАННЯ В КОНТЕКСТІ ПЕРЕДУМОВ ПЕРШОГО ПОДІЛУ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	10
Жилюк С.І. БОЛГАРСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ЕТНОКОНФЕСІЙНИЙ ФАКТОР ПРАВОСЛАВ'Я У ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ	21
Давидюк Р.П. ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКО- ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ У 30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ	25
Постоловський Р.М. Цятко В.М. ЗАГАЛЬНИЙ ПОЛІТИЧНИЙ СТРАЙК 5-6 ЛИСТОПАДА 1923 РОКУ В ПОЛЬЩІ І ПОЛІТИКА ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ	31

Гон М.М.
ДИЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ В ПОЛЬЩІ
(1918-1939 pp.) 45

Сєверова О.В.
НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ
У ПРОГРАМАХ ДЕКАБРИСТІВ.....48

Десятничук І.О.
РОБІТНИКИ: РОЗВ'ЯЗАННЯ ДИЛЕМИ
ВИБОРУ ВНУТРІШНЬОГРУПОВИХ/
ЗАГАЛЬНОСУСПІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ
У КОНТЕКСТІ РЕФОРМ
„ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ” 1968 РОКУ 54

Мельничук П.У.
1917 РІК НА ВОЛИНІ 56

Слесаренко А.В.
СОЦІАЛІСТИЧНИЙ РУХ
ЧЕХОСЛОВАЦЬКИХ ГРОМАДЯН –
ОПОЗИЦІЙНЕ ПОЛІТИЧНЕ
УГРУПОВАННЯ
1970-1973 РР. 59

Терешко Ю.М.
ПІДРИВНА ДІЯЛЬНІСТЬ
Ю. АНДРОПОВА І КДБ ССРС
У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ ПЕРІОДУ
ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ 1968 РОКУ
З МЕТОЮ ЛІКВІДАЦІЇ „СОЦІАЛІЗМУ
З ЛЮДСЬКИМ ОБЛИЧЧЯМ” 62

Мартинчук І.І.
ПРЕЗИДЕНТСЬКА ВЛАДА

В СЛОВАЧЧИНІ
В НОВІТНІЙ ПЕРІОД
(1993-2004 pp.) 77

Цятко В.М.
ДОВГЕ ЖИТТЯ І СМЕРТЬ ОДНОГО
КОМІНТЕРНІВСЬКОГО МІФУ
(ПРО ПОДІЇ В ПОЛЬЩІ 1923 p.) 81

Олексієвець Т.І.
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ
СТРУКТУРИ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ
ЧЕСЬКИХ МІСТ 96

Ворон О.П.
ПОЛЬСЬКА ТА
НІМЕЦЬКА НАЦМЕНШИНИ
У ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНОМУ
ЖИТТІ МІЖВОЄННОЇ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ 99

Волянюк В.О.
БОРОТЬБА ПІВДЕННИХ
І ЗАХІДНИХ СЛОВ'ЯН
ПРОТИ ГНІТУ ВЕЛИКИХ ІМПЕРІЙ
В ХІХ СТ. : МІЖНАРОДНА
ПОЗИЦІЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ 104

Петлюк І.В.
КРАХ ІЛЮЗІЙ
(НАЦІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
КОРОЛІВСТВА СЕРБІВ,
ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ) 108

Гень О.Ф.
Т.Г. МАСАРИК І НОВА ЄВРОПА 111

Бунечко С.М. РЕЕМІГРАЦІЯ ПОЛЯКІВ У СТРАТЕГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЧАТКУ 1920-Х РОКІВ	122
Долганов П.С. РОЗБУДОВА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: ВІЗІЇ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ	125
Філіпчук І.В. РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СПІВДРУЖНІСТЬ НЕЗАЛЕЖНИХ ДЕРЖАВ	138
Кукурудза А.Р. АВТОКЕФАЛІЯ ЯК ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	140
Постельжук О.П. РЕЛІГІЙНИЙ АСПЕКТ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВЗАЄМИН: ПОЗИЦІОНУВАННЯ КОНФОРМІСТСЬКИХ ПАРТІЙ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ 1918-1939 рр.	144
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	148
ЗМІСТ	150

Наукове видання

Збірник матеріалів

**Першої науково-практичної міжвузівської конференції
„Слов’янські народи в історичному процесі:
генезис проблеми”**

Випуск 1

Відповідальний за випуск – Шеретюк В.М.

Відповідальний редактор – Кревська Г.А.

Комп’ютерна верстка – Писарець С.М., Самсонюк В.Б.

Комп’ютерний макет – Самсонюк В.Б.

Збірник матеріалів Першої науково-практичної міжвузівської конференції „Слов’янські народи в історичному процесі: генезис проблеми”. – Рівне: РДГУ, 2007. – 153 с.

Підписано до друку 28.12.2007 р. Формат 60x84 1/16.

Гарнітура Times New Roman. Папір офсетний.

Друк різнографічний. Умовн. друк. арк. 13,9.

Наклад 300 прим. Зам. № 44/1.

Адреса редакції:
кафедра всесвітньої історії,
Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С.Бандери, 12, м. Рівне.

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету